

E Stor skönhet

Förutsättningar för bevarande: Området bevaras som en naturskön och oexploaterad del av den halländska brytningsbygden, präglad av talrika sjöar och bokskogar. Sjöarnas vattenkvalitet bevaras och i vissa fall förbättras.

Områdets värden kan påverkas negativt av t ex täktverksamhet, överföring av lövskog till barrskog, fiskodling, vägbyggnad, luftledning, försurning, bebyggelseexploatering, avloppsutsläpp, vattenreglering.

Säkerställande:

- Befintliga naturreservat: Mjällbjär (44 ha), Näsabben (25,5 ha), Nabben (42 ha), Stegared (10 ha), Djupeåsen (21 ha), Hiaklitten (51 ha), Humnäs (18 ha), Valaklitt (31,5 ha), Skärbäck (145 ha), Byaberget-Holma ö (51,4 ha), Björka (9,6 ha) och Björkekullen (52).
- Fågelskyddsområden: Valaklitt (3,8 ha), Valaön (0,4 ha), Skärsjön (11,6 ha), Björkasjön (2,4 ha).
- Älmebjär (SE0510125 och Näsabben (SE0510128) är av regeringen godkända Natura 2000-områden (pSCI).
- Skärbäck, Humnäs, Byaberget-Holma ö, Djupeåsen, Hiaklitten, Stegared, Valaklitt, Nabben och Långanskogen är av Naturvårdsverket till regeringen föreslagna som Natura 2000-områden (enligt art- och habitatdirektivet). Ligger för närvarande hos regeringen för beslut (010614).

Som ett resultat av en översyn av de biologiska värdena inom riksintresset Åkulla bokskogar håller reservatsbilden för närvarande på att förändras i området. Utredningen urskiljer totalt elva värdekärnor, som anses ha sådana höga naturvärden att reservatsbildning kan motiveras (Fritz & Larsson 2000). Detta kommer att innebära förändrade gränser för många av de befintliga reservaten (med otillräckliga föreskrifter), och nya områden tillkommer.

Områdets huvuddrag: Åkulla bokskogar ligger i slutningszonen från det sydsvenska höglandet ned mot den halländska kustslätten. Det är ett kuperat och variationsrikt sprickdalslandskap med bergshöjder som höjer sig ett hundratal meter över intilliggande bäckenområden. På flera ställen finns mäktiga bergsbranter med blockzoner vid basen. Området är sjörikt och totalt finns ett 20-tal sjöar i de lägre delarna. Högsta punkten, Älmebjär ligger 176 m ö h medan de lägsta partierna ligger knappt 50 m ö h. Högsta kustlinjen ligger här ca 70 m ö h och väl utbildade strandvallar finns vid den nivån på flera ställen i området. Berggrunden består främst av gnejs och de lösa avlagringarna domineras av normalblockig morän. I dalgångarna finns isälvsavlagringar bl a delta.

Åkulla bokskogar har en mångtusenårig historia av nemoral ädellövskog (Björkman 1997). Medan värmetidens trädslag som alm, lind, ask, lönn och ek har trängts tillbaka till små och obetydliga nutida fragment, har bok övertagit rollen som dominerande ädellövträd. Bok har funnits i området i ett par tusen år, och varit beståndsbildande på större ytor i över 1 000 år. Lövskog, främst då bokskog, utgör så mycket som 1 354 ha inom riksintresset, vilket är 34% av skogsmarken. Såväl arealen inom ett särskilt område som andelen lövskog är exceptionellt höga för länet. Totalt inom riksintresset hittades 1997-98 82 nyckelbiotoper och 34 natur-

värdesobjekt. Dessa utgör tillsammans 8% av skogsmarken inom Åkulla bokskogar, vilket kan jämföras med normalt 1-2% för övrig skogsmark i Halland. De vanligaste typerna av nyckelbiotoper är bokskog, berg- och rasbranter samt strandnära alskog. De mest värdefulla nyckelbiotoper avseende bokskog är bergbranterna Ramlaklitt, Hiaklitt, Valaklitt och Djupeåsen (Fritz 1996). Lavfloran, och speciellt skorplavarna, är exceptionellt väl företrädd. Totalt 32 rödlistade lavar har noterats i området, bl.a. liten ädellav, rosa lundlav, savlundlav, röd pysslinglav, stiftklotterlav, klippzonlav, örlav, liten sönderfallslav och blylav.

Insektslivet är rikt. Hela 32 rödlistade skalbaggar har noterats. Taggbock och ekoxe har setts i sen tid. Vidare har särskilda undersökningar i bokskogar vid Dyre mosse och Valaklitt avslöjat förekomst av många rödlistade vedlevande skalbaggar (Gustavsson 1999). Nämnas kan *Denticollis rubens*, *Plegaderus dissectus*, *Cicones variegatus*, *Oplocephala haemorroidalis* och *Anaglyptus mysticus*.

Långanskogen är länets kanske enskilt största och mest värdefulla alsumpskog. I den 35 ha stora sumpskogen söder om Byasjön och Ottersjön påträffas den rikaste populationen av örlav i kanske hela Sverige. Vidare finns här rödlistade mossor som bryhnia, västlig husmossa, alsidenmossa, skuggmossa och dunmossa.

Granen är dock det dominerande trädslaget i området och i synnerhet på magrare marker finns även en hel del tall. En mager jordmån medför att hedskogar med en sparsam undervegetation överväger. Partier med en mer artrik och näringskrävande flora förekommer dock. Som exempel kan nämnas ängsbokskog i Djupeåsens sydsluttning med tandrot och lundstjärnblomma samt nästrot i Byaberget. I bergens rasbranter växer murgröna, kaprifol, stenbräken och svartbräken.

Sjöarna upptar ca 20% av den totala arealen och uppvisar ett spektra av limniska miljöer. Samtliga sjöar utom Älvasjön ingår i Tvååkersåns tillrinningsområde. Älvasjön tillhör Högvadsåns tillrinningsområde. Flertalet sjöar är oreglerade, näringsfattiga klarvattensjöar. Byasjön och Ottersjön längst ner i vattensystemet är mer näringsrika. Av särskilt limnologiskt intresse är Skärsjön, som är referenssjö i kalkningsprogrammet. Skärsjön är en näringsfattig klarvattensjö med mycket väl utbildade rosettväxksamhällen med bl a notblomster, strandpryl och braxengräs. I de djupare delarna av denna zon förekommer, ofta i täta anhopningar, de köttbulleliknande kolonierna av blågrönalgerna *Nostoc zetterstedtii* och *Nostoc pruniformae*. Även Valasjön och Björksjön är exempel på näringsfattiga klarvattensjöar, vilka dock måste kalkas för att motverka försurning. I Skärsjön har ishavsrelikterna *Mysis relicta* och *Pontoporiea affinis* påträffats.

Djurlivet är rikt och varierat i området. Detta avspeglas i fågellivet med arter som bl. a. fiskgjuse, storlom, skäggdopping, bivråk, stenknäck, mindre hackspett och skogsduva. Hasselmus finns i området.

Anmärkningar: Länsstyrelsen har i skrivelse till Naturvårdsverket (010605 resp 010613, d.nr 240-2631-99) förtydligat att arealen i beslutet är felaktigt angiven och ska vara 5458 ha (avrundat 5500 ha) Ligger hos NV för hantering.

Område nr i 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 50, 51, 52 i länsstyrelsens Naturvårdsprogram för Hallands län (Varbergs kommun). Område nr 435 och 516 i Länsstyrelsens naturvårdsprogram, Natur i Hallands län (1977).

Alsumpskog utmed Byasjöns södra strand och våtmarksområde vid Stegasjöns (väster om Skärsjön) norra strand är klass I-områden i våtmarksinventeringen (1984).

Skärsjön är referenssjö i kalkningsprogrammet.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr FN 8 Åkulla bokskogar och område av riksintresse för kulturminnesvård nr KN 16 Dagsås samt nr KN 19 Ätradalen.

Referenser: *Björkman, L. 1997.* The history of Fagus forest in southwestern Sweden during the last 1 500 years. *The Holocene* 7,4 (1997): 419-432.

Brunsborg, K. och Brunsborg, U. 1972. Centralhalländska bokskogsområdet.

Forsslund, M. och Rundlöf, S. 1984. Inventering av våtmarker i Hallands län. Länsstyrelsens medd nr 1985:1.

Fritz, Ö. 1996. Inventering av skogliga nyckelbiotoper inom naturskyddade områden i Hallands län 1995. Del 2. Norra länsdelen. Länsstyrelsen i Hallands län. Meddelande 1996:10.

Fritz, Ö., Larsson, K., 2000. Översyn av Åkulla bokskogar - Biologiskt värdefulla områden. Länsstyrelsen Halland, Västkuststiftelsen, Varbergs kommun. Meddelande 2000:5.

Gustavsson, G. 1972. Zoologisk inventering i centralhalländska bokskogsområdet.

Gustavsson, G. 1999. Fällfångst av vedlevande skalbaggar i Åkulla bokskogar. I: Fritz, Ö. & Larsson, K. 2000. Översyn av Åkulla bokskogar - Biologiskt värdefulla områden. S. 39-53. Länsstyrelsen Halland, Västkuststiftelsen, Varbergs kommun. Meddelande 2000:5.

Länsstyrelsen, 1977. Natur i Hallands län.

Länsstyrelsen, 1988. Områden av riksintresse för naturvård - Hallands län.

Länsstyrelsen 1997. Naturvårdsprogram för Hallands län - Varbergs kommun.

Torkelsson, S. och Ahren, Å., 1986. Referenssjöar i Hallands län. Länsstyrelsen i Hallands län. Meddelande 1987:2.

Wedel, P.O. 1969. Översiktlig grusinventering i Varbergs kommunblock.